

MINISTRY OF EDUCATION

KUUTHITAAP TUGEN

KITAPUUTAAB KOONEETIINTE

KREETIT NE TAAY

2023

© KENYA INSTITUTE OF CURRICULUM DEVELOPMENT

Ripot imanta tugul eng kitaapuuni wele iyanaat keepeelu, kee-ayta sikeepo-iisyeen peetuusyek alak anan kokeesirchi welto ake keepo-iisyeen muuswooknoteetaap kasari komaakoonu chamchine siriintetaap kitaapuuni.

Sireet ne taay 2023

ISBN NO: 978-9914-43-238-1

Published and printed by

Kenya Institute of Curriculum Development

P. O. Box 30231-00100

NAIROBI-KENYA

Telephone: (020) 3749900-9, 3747994

Fax: 254 (020) 3639130

E-mail: info@kicd.ac.ke.

FOREWORD

The Kenya Institute of Curriculum Development (KICD) is mandated to advise the Government of Kenya (GoK) on matters pertaining to curriculum development. One of KICD's specific functions is to develop, review and approve programmes, curricula and curriculum support materials that meet international standards for all levels of education, below the University.

In this context, the GoK adopted the Competency Based Curriculum (CBC) which was conceptualised and developed by KICD whose implementation started in 2019 with the Early Years of Education (Pre-Primary school and Lower Primary). The first cohort of CBC learners are currently at Grade 7 of Juniors School. The CBC vision is to produce engaged, empowered and ethical citizens with emphasis on nurturing every learner's potential. The Curriculum aims at developing seven key competencies through various learning areas at all levels. These include: Communication and collaboration, creativity and imagination, critical thinking and problem solving, citizenship, self-efficacy, learning to learn and digital literacy.

In the CBC, one of the learning areas that has been given prominence in the Early Years of learning is Indigenous Language (**IL**) as an important step in nurturing learners' communication and collaborative skills within their social-cultural contexts as provided for in the Kenyan goals of Education. This effort is also in tandem with the Language in Education Policy which stipulates that the medium of instruction in Early Years Education (EYE) should be the learner's first language. Accordingly, KICD has developed a *Learner's Book* and *Teachers' Guide* for Grade 1 learners in a number of indigenous languages in Kenya. The Learner's books are intended to facilitate systematic learning of listening, speaking, reading and writing skills in the target language. The Teachers Guide should be used alongside the learner's book for and is intended to provide a set of methods, techniques, suggested experiences and resources that will facilitate learning and make it interesting for learners at this level.

On behalf of the KICD Council, Management and Staff, I wish to most sincerely thank everyone who contributed to the writing of this Teacher's

Guide in one way or the other. Indeed, the guide is a testament of your invaluable sacrifice. A lot of appreciation also goes to the Development partners who contributed to the funding of the programme that made the writing and distribution process possible; in particular, the World Bank thorough the Kenya Primary Education Equity in Learning Programme (KPEELP. Ultimately, we are very thankful to the Principal Secretary, State Department for Basic Education and the Cabinet Secretary for Education for their invaluable guidance and support to the Institute.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Charles Ong'ondo', with a horizontal line underneath.

Prof Charles Ong'ondo PhD., MBS.
DIRECTOR/ CHIEF EXECUTIVE OFFICER
KENYA INSTITUTE OF CURRICULUM DEVELOPMENT

TOOWUNĒĒ

Kiikichop kitapuutaap koonēētiisyēē nēpo kuutiitaap kaa konam keey ākmākuuti-kaap ng'ātuutyētaap ēēmēētaap Kenya, āk tētuutikaap Soomaneeāk chēpo paantaaptaap taay ēng' ēēmēē. Ipooru tētuutikaap soomaneeataap kuutusweek ēng' ēēmēē kōlē kuutiitaap kaa kō kuutii chē inēētēy keey laakōōk kō mēnkēēch. Kiinēētēy keey kuutiitaap kaa sikeenay keesooman, āk kō-ēku soomanee nē kilēwēni yē it laakwee kirēētitaap ang'wan āk kōwo parak. Po koomānuut anyuun ēng' kipsoomannyaante konay kong'alaan kōmnyēē āk kōnyōōr nayee nēpo kuutiinyiin nēpo kaa.

Māchēy soomaneeataap kuutiitaap kaa kōōkōōchi kipsoomannyaante kaamuuke nēpo kokas, kong'alaan, kosooman āk kōsir kōmnyēē. /Kiikichop kitapuuni po koonēēti-intē kōō-ārōōrchi koonēētiintē olē imuuch kōōntōōchi kipsoomannyaante koomuuch kong'alaan kōmnyēē sikoomuuch koyay icheek poyiisyōōnik chē ng'ulootēy chē nāmēy keey āk kuutiitaap kaa. Makaat kēēpoyiisyē kitapuuni kōpooto kitapuutaap kipsoomannyaante, sikoomuuch koya-aka poyiisyēē nēpo

koonēētiisyēētaap kuutiitaap kaa ēng' kirēētitaap. /Kiikimuuch /keesir kitapuuni po kipsoomannyaat ēng' yamtaaye nēpo piik chē chaang'. Āmwoo-ē kōōnkōy ēng' piik tukul chē punu kuutusweek chēpo kaa chē kiitoorētēēch āk piik chē chopēy tētuuti-kaap soomanee ēng' poyiisyēēng'waany nēpo koomānuut.

TUKUUK CHE MI KITAPUUNI

FOREWORD	iii
TOOWUNĒĒ	v
NG’ALEEK CHĒPO TAAY	viii
SOOMANEE NE TAAY: KAA	1
SOOMANEET NEPO A-EENG’: SUKUUL	5
SOOMANEET NEPO SOMOK: ATEPTO NE KARAARAN	10
SOOMANEET NEPO ANG’WAN:	14
TILIILINTO	14
SOOMANEET NEPO MUUT: SAAYIISYEK AK EEKOOSYEK	18
LIST OF CONTRIBUTORS	21

NG'ALEEK CHĒPO TAAY

Kipoyiisyēn kitapuutaap kuutiitaap kaa nēpo koonēētiintē kōpooto kitapuutaap kipsoomannyaante nēpo Kirēētitaap 1. Itāng'chini keey soomanani kipsoomannyaante, āk keeneet ēng' ooree nē wālēy olē ikuuysōōt sikoteech soomaneenyiin. Tōōnōōnchini keey kipsoomannyaante yē inēētēy keey āk yē yā-ēy poyiisyōōnik konam keey āk tukuuk chē inkēn āk olē mēnyēy. /Kiikipoyiisyē tukuuchoo-ee inkēn icheek konam keey āk olē punu sikooteech olē ng'āloontooy kuutiinyiin.

Kiikitesta soomanaani olē ng'āloontooy kipsoomannyaante sikooneet keey ng'aleek ēng' kuutiinyiin āk olē kipoyiisyootooy ng'aleechoo-ee ēng' ooree nē karaaran, ēng' kipsoomannyaante nēpo kirēētitaap .

/Kiikitet soomaneetaap kuutiitaap kaa ēng' ooree nē karaaran, sikēēpoyiisyē ng'aleek ēng' ooree nē makaat, āk kōnāmēy keey āk olē punu kipsoomannyaante.

ŌLĒ KIPOYIISYOOTOY KITAPUUTAAP KIP-SOOMANNYAANTE ĀK NĒPO KOONĒĒTIINTĒ

Kitapuutaap kipsoomannyaante nēpo kuutiitaap kaa nēpo Kirēētitaap 1 kōtinyēy tuguuk chē /kiinēētēy keey 12. Kiy ake tukul nē /kiinēētēy keey kōng'āloonēn tuguuk chē /kiinēētēy keey ang'wan chē, /keekas (/keekas āk /keemwa), /keeng'alaan (onkeeng'alaan), keesooman(onkeesooman). Ng'aleek chē kiinēētēy keey kōtiinyēy keey āk ng'aaleek, āk ōlē kiikitetita ng'aleek ēng' kuutiitaap kaa, konam āk ng'aleek chē kiinēētēy keey. Rupēy soomanee nē inēētēy keey kipsoomannyaante ooree nē yā-ēy kipsoomannyaante kooneet keey kō-uu yē tēptooy ēng' pēētuu ake tukul. Nāmēy keey poyiisyōōnik chēpo soomanee āk wāluutik chē mākootiin ēng' soomanee āk ng'aleek chē /kiinēētēy keey. Ēng' lēt nēpo soomaneeetaap Kirēētitaap 1, kō makaat ēng' kipsoomannyaat kong'alaan ēng' ooree nē kiikuuysōōt ēng' kuutiitaap kaa.

/Keekas āk /Keemwa

Māchēy kepeeperta niyēēni po soomanee kong'aany mēt kipsoomannyaante sikonay kong'alaan kōmnyēē kuutiitaap kaa. Kii nē itānyi kō kooneet keey kokas ng'aleek ēng' ooree ititaat. Po koomānuut kēēkuuyo keele nkooneet keey kipsoomaniinik kōkasta kōōkōōchini icheck pāroo-into konay ōlē kikāstooy ng'al chē yā-ēy icheck konay lōkōōywēk chē kisōōmānchini āk yē kakas. Kiiipooru tukuuk chē nāmēy keey āk rooteetaap ng'aleek ēng' kepeeperta niyēēni ēng' ooree nēpo ātiintonik chē nwāk, tyēnwookik chē tinyēy kaareeme akeenke, chē choo-ee kōyā-ēy kocham kipsoomaniinik miising' kooneet keey kuutiitaap kaa. Miising' anyuun, kōtoorēti icheck kooneet keey kuutii kō-uu ōlē mēnyēy icheck.

Onkeeng'alaan

Ēng' kepeeperta niyēēni, kōōnēētēy keey kipsoomaniinik tukuuk yā-ēy icheck kōng'āloontoochi keey, sikoomuuch komwa ng'aleek āk kong'alaan kōmnyēē. Kii-

ārōōri kipsoomaniinik korup olē kiikiimiititooy ng'aleek yē ng'ālooni. Kiipoorchini kipsoomaniinik olē imuuch kōōkuuyo ng'aleek chē uuwēēn yē inēētēy keey.

/Kipoyiisyēēn tukuuk chē toorēti icheek konay olē ng'āloontoy āk kōōkuuyo ng'aleek chē keeneet keey. Nyōōru ēng' yuwēēyu olē imuuch kōwālchi keey ēng' urēēryēē āk kipsoomaniinik alak, komwa ātiintonik, kōōtyēnnyo sikoomuuch kipsoomaniik komwa ng'aleek chē ng'ulootēy ākōpo tukuuk chē ng'ulootēy.

Onkeesooman

Yē sooman kipsoomannyaante kōtoorēti kōōkuuyo ng'aleek chē uuwēēn āk olē rōōtitooy ng'aleek ēng' kitapuusyēk chē sōōmāni. Kichāmchini ineen kosooman ēng' kuutii nē oō sikōōmuuch kokas kipsoomaniinik alak olē mwooytooy ng'aleek. Yē rook anyuun kotes taay kipsoomaniinichoo-ee muutyō, konay kosooman ēng' chookyinēē ēng' ooree nē kiikuuysōōt. Ng'aleek alak chē kisōōmāni ēng' yuwēēyu, kōtīnyēy tyēmutik chē nwāk, sikeero nkōt kōōkuuysōōt kipsoomannyaante kiit nē /kakisooman. Mii ātiintonik āk tyēnwookik chē sōōmānchini koonēētiintē kipsoomaniinik sikōōpoorchi kiit nē rupēy icheek yē inēētēy keey konay kosooman.

Onkeesir

Ēng' yuwēēyu kōōkōōchini kipsoomaniinik kosir ng'aleek chē nyumnyum. Kipoyiisyēēn nyukuta-iinik chē ēēchēēn āk chē mēnkēēch yē kichōōrānēy āk kēē sirēy siruutik. Kipoyiisyēēn kora yē kisirēy sēntēnsiisyēk chē nwāk, yē kimāchēy konay komnyēē ng'aleek āk olē kipoyiisyootooy. Makaat koro koonēētiintē kōlē / kēē-ārōōr kipsoomaniik kōmnyēē kasir kōmnyēē āk ēng' ooree nē makaat. Makaat kēēlēwēn kōmnyēē ng'aleek chē /kisirēy sikoteech ng'aleek chē na=mey keey āk olē kisirtooy siruutik chē uu: ng'aleek chē tooku ēng' kiiyoo-it (cham kō-uu mach), nyukutayiinik chē /kiikitilaatil chē uu [oi] nē kātā [a], chopeetaap nyukuta-iinik,

tetetaap nyukuta-iinik , pārooyinto nēpo nyukuta-iinik, porooyinto nēpo ng’aleek, purukēetaap nyukuta-iinik chē ēēchēēn āk chē mēnkēēch.

Ēng’ tukul, yē kiyay ng’aleechu kō-uu yē mwoo-ēy ng’aleechu po taay, kēēmuuchii kēēnyōōrun ng’aleek tukul chē kiikichop koyay soomanaani po kuutiitaap kaa.

Keeneeti Kipsoomaniinik che Tinyey Keweelinweek.

Nkot komii kipsoomaniinik che tinyey keweelinweek eng’ kilaasing’uung’, iroo ile pooto soomane ne tesetaay eng’ oortinweechu:

Kee-ep iit

Nkoot komii kipsoomaniinik che makastaay komnyee, iroo ile ye ikooytoyii aro-oruutik, iityi icheck ak imwoochi aroorutichoo-ee kot kookuuyo komnyee.

Keeng’alaan

Nkot, komii kipsoomaniinik che uu-een kuutusweek eng’ kilasing’uung, ichopchi saa-it ne ineeti icheckeey siinay kiit ne i-imi icheck. Alake koo-imi pakwaantii kityo ako imuuchii icheer icheck kityo kopisto pakwaantii. Kipsoomaniinik che chaang’ kookany keekaachi kasarta kowalu teepuutik ko wele makaat sikoopaypaayin. Ikoochi kipsoomaniinik tukul kasarta kowalu teepuutik che keeteep. Ineet icheck konay kole makaraaran keeroorechi chi ne mawalu teepuutik komnye ako makaat keerapookyi. Cheer icheck tukul komwa kiy ake tukul ne ipwooti eng’ meting’waang.

Keesooman

Nkot komii kipsoomaniinik che tinyey kewelinta eng’ soomane, ichopchi kipsoomanyaat ake tukul saa-inyii ne iineeti ineekeey akoy inay ile kitooretitooy ano in-

een ak itil nkot ko makaat kosooman eng' kilasing' uung anan ko sukuul nepo laakook che tinyey keweeluutik. Cheeny kipsoomaniinik che tinyey keweeluutye kosooman tuukuuk che keesir eng' plakpootit ak imuti icheck kotepee wele leekitee. Ye o-ureen ureeryoosyek che kipo-iisyeen kaatiisyek, isir siruutik che taaku komnyee.

Keesir

Takooneti keyy kipsoomaniinikuuk kopo-iisyye ee-uunek koyay tukuun. Tooret icheck ye tur konam kalaamit ko uu ye makaat. Ameesimchi konam kalaamit ko-uu ye imache, ako ikoochi paraa-into konam ko uu ye chamey ineen. Ineet icheck kosisir tukun tuutikin tuutikin ak ikaachi kasarta ne oo koyay po-iisyoonyik che chaang' amepir ye sir siruutik che yaacheen. Eng' icheck che tinyey kaa-iimuutik, otooret ak sikiik ochopchi kasarta kooneet keyy.

Kokeny, ichop ng'aleek che taaku ak ko nwook akopo tukuuk che isupi:

- Apteptoop kipsoomanyaataap kreetit 1 ak ole kiineetitooy, tuukuuk che makaat keeneet.
- Ng'aleekaap soomanee ne oo eng'nwookinto ak na-ee ne nyooruu kipsoomanyaat.
- Ōlē kitētitooy tukuuk ēng', PCIs, PEE, CSL (sikōtooku ōlē kiimuuchi keeneete kipsoomaniinik)
- Keero keele kākiriip mākuutikaap kipsoomaniinik chē tinyēy kēwēēluutik ēng' pōōrwēkwaak yē inēētēy keyy kuutiitaap kaa ēng' sukuul.

SOOMANEE NE TAAY: KAA

A. Onkee-ep iit

Po-iisyee 1:

Ityeenchiin kipsoomaniinik tyento ne isupi.

Kwany kimnyee sokome,

Kwany kimnyee...

Kwany kimnyee sike-am,

Kwany kimnyee.

Key teeta kabilo,

Key tetaa...

Key teeta kabilo,

Sikelu chekoo.

Makaat ko-ep iit kipsoomaniinik komnyee.

Tooret kipsoomaniinik kootyen akicheek.

Po-iisyee 2:

Epchiin iit kipsoomaniinik alak. Yay ko-uu ye mwoo-ey.

Ng'at kipsoomaniinik kookoochikey arooruutik che mii kitapuung' wang.

Makaat ko-ureeren kipsoomanyaat ake tukul sikooneet keey kaamanuutyetaap kipa-keenke ak chaamyee.

- Ipwootyin kipsoomaniinik kole karaaran kokas arooruutik che kakiikoochi ak koyay.

B. Onkeemwaa

Po-iisyee 1:

Keer picha-inichu iimwaa kaakatuutichu

Tooret kipsoomaniinik ko toopen picha-iinik eng' kitapuutaap kipsoomanyaa.

Ipooru picha-iisyek piik teerteer kookati keey eng' kaa. Pichu ko: werit ak cheeptoo che a-echiin, kuuko ak cheeptoo ne mining'

Nko pe-ateen kipsoomaniinik a-eng' a-eng' ak kookat keey ko-uu ye ipooru picha-iisyek.

Ye mwaa kipsoomaniinik kaakatyoosyechu ak koyay, kotooreti icheek kotepi eng' kipankeenke, chaamnyee ak koonyit.

- Karaaram konay kipsoomaniinik wele ikatitooy piik chepo kenyiisyek che ter; ko-uu; kuuko, laakok, paapa, maama ak alak.

b) Nkomwaa kipsoomaniinik ng'aleechu kokasaka. Keer ile kamwa komnye ko-uu ye makaat.

Poyiisyee 2:

Epchiin iit arooruutik che soomani kooneetiinte. Mwaa arooruutichoo-ee.

Eng po-iisyooni, soomanchiin kipsoomaniinik arooruutik che isupi.

Keer ile kakas komnyee ak koyay ko-uu ye makaat.

Ipuuch mesee I-uun tokee

siit keeleek rip tuuka

kesen laakwee kwany kimnyee

- Po-iisyooni kotooreti kipsoomanyaat ko-eek chi ne ya-ey kiit ne makaat eng' ore ne karaaran.

Poyiisyye 3:

O-ureeren kaakatyoosyechu ak choorweeng'uung

Tooret kipsoomaniinik kope-aate a-eng' a-eng' ak itooret ko-ureeren kaakatyoosek che isupi:

1. Muren kookati cheepto ne mining'.
2. Koko kookati werit ne mining'.
3. Chepyoosok a-eng che itoroochi keey.
4. Werit ak cheepto kookati keey

Makaat kopooru kipsoomaniinik wele ikatitooy keey piik che eechen ak che menkeech, anan ko che menkeech ak che meekeech.

- Po kaamanuut ureeryooni amu, tooreti kipsoomanyaak kosich konyiit eng' piik tukul nko ne oo anan ne mining'.
- Tooreti kipsoomaniinik kokeny konay kong'alaan ak kopo-iisyo eng' kipakeenke.

Toopen nko ka-ikuuyo kipsoomaniinik soomanaani. Imuuchii ikaachi po-iisyye ne king'alaani koyay ak itoopen wele yaytooy.

- Chop kaatit ne tiney nyukuta-iinik tukul sikosoomani kipsoomaniinik eng' kilas.
- Keer ile taaku siruutik komnyee sikotooret laakook che makeertooy komnyee.

C. Onkeesooman

Po-iisyye 1: Keer picha-iinik. Ikeere nee?

Tooret kipsoomaniinik kotoopen picha-it ne mii kitapuutaap kipsoomanyaak. Imuuchii kooro kipsoomaniinik picha-iinichu ko tukun che teerteer eng' taay, ako ye testay kotoopen konay kole tukul keenyoorchini kaa.

Imuuchi kokeny ikany kipsoomaniinik kong’alaanen akopo kaa ak tukuuk che kinyoorchini kaa.

Po-iisyee 2: Inemuun kaatit ak imwaa kiit ne irooti

Nko-ureen kipsoomaniinik ureeryeetaap ne kicheru kaatiisyeek eng’ kikapuu.

Chop kaatiisyeek ak isirchi ng’aleechu: maat, saani, kichiikee, teeta, pusii, artee.

Nko walchi keyy kipsoomaniinik koocheru kaatit ak kosooman kokasaka.

D. Onkee sir

Po-iisyee 1: Ituuye nyukuta-inik che menkeech ak che eechen

Tooret kipsoomaniinik koyay po-iisyee ne kituuysoot nyukuta-nik che eechen ak che menkeech komnyee.

Po-iisyee 2: Sir kaayna-iikaap tukuuchu kinyoorchini kaa eng’ nyukuta-iinik che menkeech ak che eechen.

Po-iisyee 3:

Waluutik

r

u

t

t

m

Po-iisyee 4:

Mwaachin kipsoomaniinik kopa kong’alaaneen tukuuk ak tyoong’iik ak che mii kaa ak sikiintenyiin.

SOOMANEET NEPO A-EENG': SUKUUL

A. Onkee-ep iita

Poyiisyee 1:

Epchiin iit tweekuutik che kiikitech. Omwaa ak choorweeng'uung tweekuutichoo-ee.

Tech chewuutichu ipo-iisyeen muuswooknoteet ake tukul nepo kasari.ka-la-mit, ki-ta-puu, ra-pa-it,cho-kaa-it, peen-tee-re.

Yootyin kipsoomaniinik chewuutik che keetech kokas.

Tooret kipsoomaniinik komwaachi choorweenyi chewuutik che kakas.

Poyiisyee 2:

a. Epchiin iit koonetiinteng'uung komwoo-ey ng'aleek.

Soomanchiin kipsoomaniinik ng'aleechu.

Ng'echeree, kitapuu, ng'echeree, rapa-it, paakit, plakpootit)

b. Tooret kipsoomaniinik komwa ak kopchey chewuutikaap ng'aleechoo-ee.

Makaat komwaa laakok tukul chewuutichu kowalchini keye sikonyoor kipsoomaniinik chamnyee ak koonyit.

Cheer kipsoomaniinik ko ep-iit komnyee sikonay koonet keye konay icheekeye eng icheekeye.

Po kaamanuut po-iisyooni amu tooreti kipsoomaniinik kotepi eng'kipakeenke.

B. Onkeeng'alaan

Po-iisyyee 1:

Chamchin kipsoomanyaat akeenke ng'alyoon sikomwaachi choorweenyi. Nkomwaachi keye kipsoomaniinik ng'alyoontonoo-eekong'eete kipsoomanyaat ne taay akoy nepo let.

Imuchi imwachi ng'alyoon ne uu ni: keesooman, keesir, peenteere.

Toopen nkot kokayay kipsoomaniinik ko-uu ye keemwoochi.

Ineet kipsoomaniinik kaamanuutyetaap keekoonyit koonetik eng' sukuul ak sikiik eng' kaa.

Tooret kong'alaaneen ak choorweenyi kamanuutyetaap keekoonyitiis.

Imuuchi komwa waluutik che uu chu:

Sikeepooru koonyit

Sikeepooru chamnyee

Sikeekoonyit kiit ne mwaa-ey Che-opa.

Iyan waluutik alak tukul chepo iman.

Po-iisyee 2

Nko toopen kipsoomaniinik picha-it ak iteepee kiit ne tesetaay. Eng picha-ini komachey kooneetiinte kotoonon kipsoomanyat.

Ipwooty kipsoomaniinik kaamanuutyetaap keekas iit kooneetiinte.

Po-iisyee 3:

Ineet kipsoomaniinik tyento ak otyen tukul.

Ipoorwa paagit- Ani paaginyuu

Ipoorwa kalamit – Ani kalaminyuu

Ipoorwa rapa-it – Ani rapa-inyuu

Ipoorwa kitapuu- Ani kitapuunyuu

Pchey kipsoomaniinik eng' surutoyiik ak itoret kootyen akeenke eng' icheek ak koya-ey eng' kaapooruno-iik kipsoomaniinik alak.

Tooreti po-iisyooni kipsoomaniinik kotepi eng' kipakeenke ak chaamnyee.

C. Onkeesooman

Po-iisyee 1

- a. Pchey kipsoomaniinik eng' suruto-iik che menkeech.
- b. Tooret kipsoomaniinik kotoopen picha-iinik ak komwaa chewuutye ne taay eng' picha-iinichoo-ee.
- c. Nkomwaa che-utik tukul che mii kaayna-ikaap picha-iinik.

Waluutik

Ng'-e-ch-e-r-e-e

k-e-r-e-nk-e-r-e-e

m-p-i-i-r-e-e

p-l-a-k-p-o-o-t-i-t

Iyan waluutik alak tukul chepo iman.

Po-iisyee 2

Tooret kipsoomanyaat kong'alaaneen ak choorweenyii tukuuk che kinyoorchini sukul. Ye mwa isir eng' plakpootit ak ikaachi paraa-into kimsoomaniinik kowalchi keyy kosooman.

Tooret kipsoomaniinik kosooman komnyee ak eng' sautii ne kasaksey.

Po-iisyee 3

1. Soomanchiin sikiinteng'uung anan ko chii ne mii kaa ng'aleechu.
 - a. kalaamit
 - b. Chokaa-it
 - c. koonetiinte
 - d. Kilas
 - e. kiwaanacha

D. Onkeesir

Po-iisyye 1:

1. Makaat koopooru kipsoomaniinik wele kisirtooy ng'aleechu eng' ee-uu.

Ipoorchi ichek sikoyay ko-uu inyee.

Ma makaat itoopeen kipsoomaniinik ye ipoorchini wele kisirtooy, ako ituuptoochi patay siko kuuyo komnyee.

Ng'aleek alak che imuchi kosir

- a. kilas
- b. plakpootit
- c. kooneetiinte

2. I, t, k,

Po-iisyye 2

Tooret kipsoomanyaat ake tukul kosir kaayneenyi komnye ak koopoorchi choorweenyi.

Iyan waluutik alak tukul chepo iman.

Po-iisyye 3

Soomanchiin kipsoomaniinik sentensiisyyechu.

Ipuootyin kipsoomaniinik ko-ep iit ak kosir sentensiisyyechoo-ee eng' kitapuungw'aang.

Sooman konyil a-eng' a-eng' eng' kuuti ne kasaksey.

- a. Riip kitapuu
- b. Nam kalaamit
- c. Ipuuch kilas
- d. Kwer kerekeree

Tooret kipsoomaniinik kosir sentensiisyek komnyee che taaku.

a) Epchii iit koonetiinte kosoomani sentensiisyek.

b) Sir sentensiisyechoo-ee eng' kitapuung'ung.

SOOMANEET NEPO SOMOK: ATEPTO NE KARARAN

A. Onkee Ep-iit

Po-iisyee 1

Mwaachin kipsoomaniinik arooruutik che isupi ak ileenchi koweekyi keey.

- a. Kaaykaay, tepii ng'wony
- b. Koonkoy miising' eng' koonunootye
- c. Kaaykaay, asoome achutu kilaaas.

Tooret komwa ng'aleek ko-uu ye makaat.

Po-iisyee 2

- i. Tooret kipsoomaniinik kotoopen picha-it ne mii kitapuung'aang' ak komwa kiit netese taay.
- ii. Soomanchiin kipsoomaniinik atiityontoni

Eng' keny kokimii cheeptoo ne kiikikuureen Jeptui. Kiikoonyit Jeptui sikiikyik ak koonetiintenyi miising'. Kiinkeeyookto kowiise ak koweeka amaa-ikaa-ey keey. Kiinkolelchi chii eng' sukuul ko kimwochini kole muutyo. Kiichame piik tukul Jep-tui.

Nkomwaa kipsoomaniinik ng'aleek che kakas che mwaa-ey akopo atepto ne karaaran.

Iyan waluutik alak tukul chepo iman.

B. Onkeeng'alaan

Po-iisyee 1

- i. Tooret kipsoomaniinik kootyen tyento.

Iyii taakaat,
Kimwoo-e koonkoy,
Kiyii choroonook che karooron.

ii. Nkomwaa nga'leek che ipooru atepto ne karaaran eng' tyento.

Waluutik

taakaat, koonkoy,

Po-iisyee 2

a. Tooret kipsoomaniinik ko-ureen ng'alaanani. Nko-eek kipsoomanyat akeen-ke Ruto ko-eek ake Jerop.

b. Teepeen kipsoomaniinik komwa ng'aleek che ipooru atepto ne karaaran

Waluutik

Kaaykaay, toos, soom, koonkoy, itaakat.

Iyan waluutik alak tukul chepo iman

Nkomwa kipsoomaniinik ng'aleek alak che ipooru atepto ne karaaran.

Po-iisyee 3

Nkotepi kipsoomaniinik eng' suruto-iik. Nkoocheru kipsoomanyat kaatit eng' kikapuu ak koopoorchi kipsoomaniinik alak. Kosooman.

Tooret icheek kochop sentensiisyek kopo-iisyeen nga'leek che ipooru atepto ne karaaran.

Iyan waluutik alak tukul chepo iman

C. Onkeesooman

Po-iisyee 1

Eng' po-iisyooni, ko makaat kotepi kipsoomaniinik eng' a-eng' a-eng'. Mwaachin kipsoomaniinik kotoopen picha-it ne mii kitapuutaap kipsoomaniinik. Teepen icheek kiit ne irooti. Kany kowalchi keey kosooman ng'aleek che kiikisir. Epchiin iit kosoomani ak itooret icheeck ko-uu wele makaat.

Tooreti kipsoomanyaat po-iisyooni kosich koonyit ye walchini keey kosoomani.

Po-iisyee 2

Eng' po-iisyooni ko makaat isir ng'aleek che ipooru atepto ne karaaran. Imuuchi isirchi chaatit ak isir kotooku komnyee. Ipoorchin kipsoomaniinik ng'aleechoo-ee ak ikany kowalchi keey kosooman.

Tooret kipsoomaniinik kosooman ko-uu wele makaat ak kosooman kokasaka.

Koonkooy

Muutyo

Itaakat

Toos

kaaykaay

Po-iisyee 3

Tooret kipsoomaniinik kotoopen picha-it ne mii kitapuung'waang'. Nkosooman ak choorweenyi ng'aleek che kiikisir ak komwa ng'aleechoo-ee kokasaka.

Tooret kipsoomaniinik ko-uu wele makaat.

D. Onkeesir

Po-iisyee 1

Soomanchiin kipsoomaniinik ng'aleechu sikosir. Sooman ng'alyoonte ake tukul ko-

nyil a-eng'. Iroo ile kasir ak koopeesyo ng'aleek kipsoomanyaat komnyee. Tooret icheek ko-uu ye makaat.

- a) koonkoy
- b) kaaykaay
- c) muutyo
- d) itaakat
- e) toos

Po-iisye 2

Tooret kipsoomanyaat kosir nyukuta-iinik che makisir.

Waluutik

K, n, o, y

Po-iisyye 3

Tooret kipsoomaniinik kochop sentensiisyek che nwookeen kopoyiisyyen ng'aleek che ipooru atepto ne karaaran.

Ng'aaleek ko che uu chu

Koonkoy

Itaakat

Kaaykaay

Toopen kaasiitaap kipsoomanyaat ak itooret kosir komnyee

Iyan waluutik alak tukul chepo iman.

SOOMANEET NEPO ANG'WAN:

TILIILINTO

Tawunee

Soomanaani kooneetu akopo tukuuk che kiya-ey sikeeriip tiliilinto. Eng' epeetaap iit, kooneeti key kipsoomaniinik tukuuk che ya-ey chii sikoriip tiliinto kopunu tyenwookik. Ityensoot kokeny akopo chameetaap key nepo chii. Eng' keeng'alaan, kooneti key komwa ng'aleek komnye ak kochop sentensiisyeek che menkeech che tinyey key ak tiliilintaap chii. Wele kisoomani kotooreti kipsoomanyaat kosooman siruutik che kiikisir akopo tiliilinto ak kookuuyo kiit ne mwaa-ey. Eng wele kisiriisyeey, kosirey kipsoomaniinik ng'aleek akopo tiliilinto ak kopo-iisyeen ng'aleechoo-ee kochop sentensiisyeek.

A.ONKEEKAS

Tukuuk che kiineetiisyeen

- Tuukuuk che tooku che uu kichanuwee, kipsiiteywee, sapunii ak kiy ake tukul ne tiinyey key ak tiliilinto.
- Kapooruno-iik che ipooru tiliinto.
- Kaatiisyeek

Po-iisyeek 1

Soomanchiin kipsoomaniinik ng'aleechu. Tooret icheek komwaa ko uu wele keesoomante.

1. Kichanuwee
2. Sapunii
3. Kipsiiteywee
4. Kericheekaap keeleek

5. Piriirwee
6. Ankachiipit

Po-iisyee 2

Sir tyento ak itech.

Chop tyento ne ng'alaaneen tiliilintaap chii. Mwaa tukuuk che makaat koyay kipsoomanyaat nepo kireetit 1 kotoomo kowa sukuul. Tuukuuk che uu, kee-uun tokee, keesiit keeleek.

Mwaa kokeny akopo tuukuuk che kiya-ey eng' sukuul sikeerip tiliilinto.

Tooret kipsoomaniinik ko-epchi iit tyento ak kootyeen.

Tooret kooporu eng' ee-uunek kiit ne mwaa-ey tyento.

Teepen teepuutik alak tukul che tiinyey keyy ak tyento.

B. Onkeeng'alaan

Po-iisyee 1

Tooret kipsoomaniinik kotoopen picha-it ne mii kitapuutaap kipsoomanyaat ak kong'alaaneen ak choorweenyiin.

Nkomwa kiit ne irooti ak kiit ne tesetaay.

Iyan waluutik alak tukul chepo iman.

Po-iisyee 2:

Ineet kipsoomaniinik tyento.

Nkootyen ak koopooru po-iisyoonik che tiinyey ak tiliinto che mii tyento.

Makaat kootyen kipsoomaniinik tukul eng' kuutii ne kasaksey.

C. Onkeesooman

Tooret kipsoomaniinik kotoopen picha-iinik che mii kitapuutaap kipsoomaniinik ak kong'alaaneen ak choorweenyiin kiit ne tesetaay.

Po-iisyee 2

Tooret kipsoomaniinik kowalchi keey kosooman atiintyoontoni.

Makaat kosooman ng'aleek komnyee ak komwa kokasaka.

Teepeen teepuutichu

- a. Kilyaa-en sikoomnyan kibet?
- b. Kii makaat koyay nee Kibet simamnyan?

Waluutik

1. Kii-am lokoyaan komaa-i-uun
2. Ko-uun lokoyaa, ak ee-uuneekyiik

D.Onkeesir

Po-iisyee 1:

Waluutik

- i. Kii-uuneen ee-uu , poorto, nko-ro-iik
- ii. Kichanwaneen suumeek
- iii. Kii-uuneen keey, kimweeteen nkoro-iik, kii-uuneen koot.
- iv. Kitileen siiyook

Iyan waluutik alak tukul chepo iman.

Po-iisyee 2: Chooran akisal.

Tooret kipsoomaniinik kochooran tukuuchu ak kosal.

Kipsiiteywaa, ankachiipit, kichanu-ee, maskit

Makaat kotinyey kipsoomanyaat sayleeyweek che yamey.

Imuuchi kopo-iisyeen kipsoomanyaat kiy ake tukul ne kisaliisyeen ko uu sokeek.

Poyiisye 3: sir nyukuta-iinik che mamii.

- a. s
- b. p
- c. e
- d. e

SOOMANEET NEPO MUUT: SAAYIISY- EK AK EEKOOSYEK

A. ONKEE-EP IIT

Po-iisyee 1:

Soomanchiin kipsoomanyaante ng'aleechu.

- 1) Kotaay
- 2) Ko-a-eng'
- 3) Kosomok
- 4) Ko-a-ngwan
- 5) Ko-muut
- 6) Chumamoos
- 7) Chumapiili

Sooman kokas kipsoomaniinik tukul kopooto che makastooy komnyee.

Po-iisyee 1: Ityen tyeni.

Tooret kipsoomaniinik kootyen tyento akopo saa-iyysekaap peetuu.

Teepeen tukuuk kiya-ey eng' saayiisyeek che ng'ulootey chepo peetuu.

B. Onkeemwaa

Po-iisyee 1:

Mwaachin choorweeng'uung peetuu ak araawe ne kiikisichin.

Tooret kipsoomaniinik komwa ak choorweenyi peetuu ak araawee kiikisichey.

Nkomwaa kipsoomaniinik tukul.

Po-iisyee 2: Toopen picha-iinichu.

Mwoochin kiupsoomaniinik kotoopen picha-iisyeek ak komwa kiit ne tesetaay.

Teepeen teepuutichu.

- a. Irootii nee?
- b. Iya-e nee eng' saa-iisyek che ipooru picha-iisyek?

Iyan waluutik alak tukul chepo iman.

C. Onkeesooman

Po-iisyee 1:

Eng' po-iisyooni, ko makaat isir ng'aleek che tiinyey keey ak saayiisyek , ekoosyek ak peetuusyekaap wikii eng' kaatiisyek che menkeech.

Nkowalchi keey kipsoomaniinik koocheru kaatiisyek eng' kerepee ak kosooman.

Tooret kipsoomaniinik kosooman komney eng' kuutii ne kasaksey.

Po-iisyee 2: Sooman sentensiisyechu.

Tooret kipsoomaniinik kosooman sentensiisyek komnyee.

Nko sooman kokasaka

1. Kirwe keemooy.
2. Kipeenti sukuul kong'ete Chumatatu akoy Chumaa.
3. Araaweetaap ang'wan ko makipeenti sukuul.
4. Kikoole paantek yaa roopani.
5. Kikesiisyeyii yaa yaamaat emee.

D. Onkeesir

Po-iisyee 1: Sir Kaayna-iikaap saayiisyekaap peetuu.

Waluutik

Kaariroon

Peet

Kooskoleny

Keemoy

Po-iisyee 2: Inyiit sentensiisyek che isupi.

Kaariroon arawee ne taay kosomok kooskoleny

LIST OF CONTRIBUTORS

1. Prof. Elishiba Kimani - Chairperson, Kenya Institute of Curriculum Development.
2. Jacqueline Onyango,OGW- Kenya Institute of Curriculum Development.
3. Eunice Gachoka - Kenya Institute of Curriculum Development.
4. Winrose Rono - Kenya Institute of Curriculum Development.
5. Jonathan maranya - Kenya Institute of Curriculum Development.
6. Anthony Maina Mbutu - Kenya Institute of Curriculum Development.
7. Millicent Koga - Kenya Institute of Curriculum Development
8. Micheal Muriuki - Kenya Institute of Curriculum Development
9. Mercy Kimeto - Kenya Institute of Curriculum Development
10. Josmary Ndambuki - Kenya Institute of Curriculum Development
11. Jonathan Chebii - Bible Translation and Literacy
12. Viola Bowen - Kamasaba Primary School
13. Zeddy Toromo - Tereben Primary School
14. Cecilia Sergon - Kapsabet Boys Primary School